

Szegénység és gazdagság így nem külsődlegesen mérhető fogalmakká minősülnek. Akinek van öröme az életben, az gazdag, akinek nincs, az szegény. S ez a mégoly egyszerűsített kultúrkritikai, naiv történelemfilozófiai tézis vagy „aranykor-elmélet” ugyancsak kapcsolódik a harmincas évek szemléletvilágához, Hamvastól, Várkonyitól Kodolányiig sokakhoz, akik természetesen hatalmas teoretikus és műveltséganyag birtokában és tudatában fejtegették hasonló lényegvalóságra vonatkozó alap gondolataikat. S felbukkan Wassnál a *Nyugat*-nemzedékből ismerős vendégléte-metaphora is: „Vendég vagy a világban és ez a világ szép vendégfogadó.” A fa időn túli helytállásáról, a vihart is túlélő megmaradásáról pedig olyan hangulati mozzanatok villant fel, amelyek árnyalatosan (a két háború közötti erdélyi magyar irodalomban) a transzilvánista hegyi fenyő sorsjelképiségében, szimbólumrendszerében bontakoztak ki (csak jelzészzerű példa lehet erre Tompa László jellegadó nagy költeménye, a *Magányos fenyő* vagy magának Wass Albertnek a verseskötete, a *Fenyő a hegytetőn* és annak vezérverse, nyitódarabja), illetve olyan megérzéseket idéz fel, amely atmoszférikus sejtelemformák elsősorban talán Hamvas Béla *Fák* című megrendítően gyönyörű esszejéből váltak emlékezetessé.

S aztán a tapintat, a kulturáltság, az együttérzés mind olyan értékminőség Wass Albertnél, amely visszaszoríthatja az erőszakos önzés, a marakodás, a háborúskodás világrkízist keltő készteéseit. Az emberiesség és a testvériesség kiterjedhet minden teremtett létezőre: „Testvéred a világ. Öcséd a nyúl, húgod a margaréta.” S ebből következik a valódi szabadság is: amely nem az, „hogyan úgy élhetsz, mint egy diktátor és kedved szerint érvényesítheted a benned felgyülemlett gyűlöletet. Szabadság az, hogy nincs diktátor fölötted más, csak a Teremtő Rend. És hogy a gyűlölet ellen megvédelmezheted magadat a szeretettel.” S a világtól egzisztenciális magárautaltságában sem elidegeníthető ember számára a transzcendencia, a természet és a szeretetérzés (az elemi, vitális örömszerzés, a mindenkori élet- és reményelvűség, az átszellemült mindenségtisztelet) biztonsága pedig megadhatja az otthonteremtés lehetőségét – akárhol is. Mert „ahol otthon vagy, az az otthon”. „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne” – tudjuk Tamási Árontól. S ez a „valahol” Wass Albert számára több mint fél évszázadig nem a szülőföldet jelentette. Abban bízott – a *Te és a világ* tanúsága szerint is –, hogy lélek és világ otthonos harmóniája mindig létrehozható, ha annak az alapja az otthonérzést megteremtő értékfenntartó emberség. Némiképpen megelőlegezve az újabb erdélyi irodalomban (Balla Zsófiától Szócs Gézáig) kijegecesedő másik szállóige tartalmát: „ahogyan élek, az a hazám”.

Talán ennyiből is kitetszik, hogy Wass Albert írásművészetének minden rétege folyamatos újraértelmezésre és értékelésre sarkallhatja az utókort, s hogy gondolkodásának gyökerei és fő vetületei milyen szervesen illeszkednek a magyar irodalom legnemesebb tradíciói közé.

Vitéz Ferenc

Palimpszeszt és kiegészítések Kölcsey Ferenc Versenyemlékek soraira

(1833; 2018 – Csontos János, a Para költőjének emlékére)

I.

Bátorság ad erőt, pályán a gyáva hanyatlik:

Bátran lépj, hogy utóbb rény koszorúzza fejed.

S míg a valóság szörnyedt, szürke palástja kifoszlik,
szél nyög a lépted alatt, s zengi az ég a neved.

II.

Szállj versenyre, magyar; s fog kelni körülöd az élet.

„Vésd kebeledbe”: hazád minden előtt neked itt van,
hol a nyelved, és hol a dolgos szívben a fények
bújják szép egeid. – S gyógyulnak sebeid.

III.

Messze tekints. A pálya kicsiny; túl rajta nagyobb vár.

Tántorítatlan szívvel a költő napba szökő szár:

dörgeteg égen is úr – kéklik az alkony-azúr,
„végtelen álma borong” –, s hull, aki ellene ront.

IV.

Minden pálya dicső, ha belőle hazádra derül fény.

Nem teheted te se' másként:

szól a dalod kusza lombban;

állsz a hajón kapitányként;

őrzöd a fényt a toronyban;

ébred a föld – te magot vetsz

mormota bánatok ellen;

szívedhez közel engedsz,

s elhal a könny a szemekben;

ébredezik puha szellő –

hajnali csöndre vadászol;

két kezed ága, ha felnőtt,

benne a fészek: a jászol;
pap fia és fejedelmek
kardja virít a pecséten:
Biblia és kegyelemnek
záloga nyugszik a kézben.
Minden pálya dicső lesz,
s fényre derül kicsi házad;
dolgozz csak, hogy az Isten
meghallgassa imádat.

V.

Küzdeni s győzni tanulj. Kell küzdeni s győzni hazáért.
Gyáva a nép – hát járom jár neki s átok a lázért,
mit soha nem fűtött honi szív, csak csúf idegen pénz...
Lelkeket árul a rusnya, a bűn már nyomja gerincét,
ám a te csípőd nem töri össze ezernyi hamis vágó:
jársz egyenest és büszkén – gyámolít édesanyádként
szép hited és a virágzó föld: gyönyörű Magyar országot!

VI.

Önnézés, te vagy a diadalmas bére, nem a díj.
Majd az alázat jó, de nem a megalázkodás.
S ha megkopott a gépezetben egy fogaskerék,
vagy lomha lett a szíj –
te nem feledheted, hogy reád a munka vár,
és nem az álmodás.

VII.

Nemzeti fény a cél. Hogy elérd, forrj egybe magyar nép.
Ne hagyj, hogy bús hazád fölött Zrínyi mondja énekét,
ha „méreg ég”, s ha „kánya, kígyó, féreg egyre támad”...
Óh, magyar, te mégse' hagyhatod kicsiny hazádat!

Balázs Ildikó

„Az élethez bátorság kell”

Emlékbeszéd Wass Albert születésének száztizedik, halálának huszadik évfordulóján

Wass Albertet egyre több helyen tanítják az iskolákban, egyetemeken. Amikor diákjaim megkérdezték tőlem, mi a legfontosabb számomra az írásaiban, egyetlen mondatát emeltem ki a *Csaba* című regényéből, amely írásainak egyik visszatérő motívuma lett: „Az élethez bátorság kell.”

Hogy mit jelent ez? A cselekvés bátorságát. Hogy jelölj ki magadnak feladatot, és végezd el, lásd, mit kíván tőled az élet, és tedd meg azt! Ne ülj karban tett kézzel, másokat figyelve, leszólva, irigykedve! Ki az irigy? Aki csak az eredményt látja, s a teljesítmény mögötti munkát nem, kívánja a másét, de semmit nem tesz azért, hogy neki is legyen. Wass Alberttől nagyon távol állt az irigység. Akik leszólják azt az író, aki több mint ötven könyvet írt, azokból az irigység beszél. Az emberek jelentős része egész életében nem olvas ötven könyvet. Ő ötvenet írt.

Az élethez bizony bátorság kell! Mit is jelent ez? Hogy megtaláld azt a tevékenységet, amelyhez a legtöbb tehetséget és szorgalmat érzel, amibe bele tudsz feledkezni, miközben észrevétlenül telnek az órák, percek. Hogy találd meg életed társát, hogy merj családot alapítani! Nem szükséges társkereső oldalakat böngészni, Instagramon, facebookon lógni, mert ha van egy célod, egyszer csak ott áll melletted egy társ, és azt mondja: csináljuk együtt! Mint ahogy Wass Albert mellé is odakerült Eva Siemers, aki hat gyereket szült, s ugyanakkor munkatársa volt a férjének: csodálatos stílussal németre fordította műveit. Majd Amerikában a második feleség, a skót származású Elisabeth Mc'Clain, aki pedig angolra fordította a férje műveit.

Wass Albertnek hat fia volt, a második, Csaba kiskorában meghalt. Az egyedül maradt legidősebb kisfiú csigákat vitt a sírjára, mondván: Csabika szereti az ilyeneket.

Az élethez bizony bátorság kell, hogy egy ilyen családi tragédia után még négy gyereknek adjunk életet, és felneveljük őket. Grófnak lenni – nemes embernek lenni – lélekben nemesnek lenni elsősorban kötelezettség, hogy gyarapítsuk a nemzetet tanult, képzett emberekkel, ne csak magunkért tegyünk, hanem szűkebb s tágabb környezetünkért: családunkért, népünkért.

A mostani emlékünnepekre készülve három vaskos mappát vettem elő, melyekben a kutatásommal kapcsolatos levelezést őrzöm. Leveleztem, e-maileztem dél-amerikai, kanadai könyvtárakkal, Budapesttel, Bukaresttel, Marosvásárhelyvel, Németországgal, Svájcjal és a Miami-i Wass Albert könyvtár örével, dr.